

שיעורי ליל שבת

שיעור מוריני רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 186 - תש"פ

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

קראו לו לעלות לתורה, וחושש מהידבקות בנגיף הקורונה, האם יכול להמנע מלעלות?

מדוע נגרע שמרם של תלמידי החכמים?

ברמ"א (אר"ח סי' ר"צ ס"ב) כתב 'פועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה כל ימי השבוע, יעסקו יותר בתורה בשבת מת"ח העוסקים בתורה כל ימי השבוע, והת"ח ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתיה קצת, דהרי הם מתענגים בלימודם כל ימי השבוע.

ובספר 'נפשי בשאלתי' על תהילים להג"ר הלל קופרמן שליט"א (מקורם של גדולי הדור מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ויבלחט"א מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א) הקשה קושיא עצומה מרבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כיצד שייך לומר שהתלמידי חכמים יבטלו מזמנם וישנו בשבת יותר מכפי רגילותם הרי מפורסמים דברי הבן איש חי בשם המקובלים (שנה שניה בהקדמה לפרשת שמות) דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה בעסק התורה של ימי החול, וא"כ כיצד אומרים לתלמידי חכמים להפסיד שכר כה עצום ולבטלו בשינה, וכי זוהי המתנה שחז"ל נותנים לתלמידי חכמים בעבור רוב לימודם? ואדרבה לכאו' היה צריך להוסיף בלימוד בשבת יותר מימות החול כדי להרויח את השכר העצום, ואת זמן המנוחה לקבוע ליום אחר בשבוע, ונשאר רבינו זצ"ל בצע"ג.

וכששאל הגר"ה קופרמן כן את רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א, יישב הגר"ח את הענין בדרך נפלאה, דאדרבה כל הסיבה ששכר הלימוד בשבת גדול פי אלף מהלימוד בימות החול זה בשביל התלמידי חכמים, דאם שכר הלימוד בשבת היה כפי שהוא בחול לא היו התלמידי חכמים מוכנים להפסיק רגע מתלמודם, ולכך נקבע שהם יכולים לנוח ולקיים 'עונג שבת' ולמרות זאת לא להפסיד מאומה משכר תלמודם.

מעשה שהיה אצלנו בבית הכנסת המרכזי שבתקופה זו של מגפת הקורונה כובד אחד מחשובי הקהל בעליה לס"ת, אך נמנע מלעלות מחשש הידבקות, ונשאלה השאלה האם מחויב הוא לעלות כדין שאמרו חז"ל בברכות (נה ע"א) 'שלושה דברים מקצרין ימיו של אדם', ואחד מהם הוא מי שקראו לו לעלות ואינו עולה.

והנה במ"ב (תכ"ח ס"ז) כתב שמהרי"ל הקפיד על מי שעלה לעליית הקללות, דדוקא השמש ששוכרין אותו לזה אין קפידא, ומכל מקום אם קראוהו בודאי צריך לעלות, דמי שקראוהו לעלות לספר תורה ואינו עולה גורם שיתקצרו ימיו, ולכך יעלה ולא יארע לו שום דבר רע דכיון שעולה משום כבוד התורה 'שומר מצוה לא יידע דבר רע'.

ומבואר דאף שיש בעליית הקללות חשש סכנה, מ"מ אם כבר קראוהו לעלות כיון שהנמנע מתקצרים ימיו לכך יעלה, ועליו נאמר 'שומר מצוה לא יידע דבר רע'.

אלא דבסי' קמ"א (ס"ק י"ח) על מה שכתב השו"ע דאין מעלין אחים לתורה בזא"ז משום 'עין הרע' כתב המ"ב שם, וביתר הרחבה בבאר היטב שם (ס"ק ה') דאף אם קראוהו לעלות אחר אחיו לא יעלה, ורק אם כבר עלה או התחיל לברך לא ירד.

ולכאו' דברי המ"ב סתרי אהדדי, דלגבי קללות כתב המ"ב שיעלה ואמרין 'שומר מצוה לא יידע

דבר רע', ואילו לגבי אחים כתב שימנע מלעלות משום עין הרע אף שלכאור' גם בזה יכולנו לומר 'שומר מצוה לא יידע דבר רע'.

ויש לחלק בזה שני חילוקים, האחד דבקלות החשש הוא מהתורה בעצמה, וע"ז נאמר 'שומר מצוה לא יידע דבר רע', דכיון שהוא עולה משום כבוד התורה לא יתכן שהתורה עצמה תזיק לו, אך כשהחשש הוא מעין הרע חיצוני לא אומרים כן ולא יעלה, ולכך הוא הדין בנידונינו שהסכנה היא חיצונית כסכנת הקורנה לא אמרינן בזה 'שומר מצוה' ואין צריך לעלות.

וחילוק שני יש לחלק דדוקא היזק הקללות שהוא היזק סגולי שחידש המהרי"ל אמרינן בזה 'שומר מצוה לא יידע דבר רע', אבל בעין הרע שהוא היזק ממשי לא אמרינן כן, ולכך אף בסכנת הקורנה שהוא היזק ממשי לא אמרינן כן.

וחילוק נוסף שמענו מחכ"א דכאשר הוא עולה אחר אחיו אינו מזיק בזה רק את עצמו אלא גם את אחיו, ולא הותר לו לעלות משום 'שומר מצוה' אלא כשזה נוגע לגביו בלבד, אבל כשיש בזה חשש היזק גם לאחרים לא, ולפי"ז בנגיף הקורנה כיון שמדביק בזה גם את האחרים לא הותר לו משום 'שומר מצוה' לעלות ולסכן את סביבתו.

ונפק"מ אם לובש מסיכה שעדיין יש חשש שידבק אך אין לחשוש שידביק אחרים בעלייתו לתורה, שיכול לעלות ושומר מצוה לא יידע דבר רע, אלא שבאמת אם ידבק עלול להדביק אחרים וא"כ אין לו לעלות בכל ענין.

ומכל מקום נראה דבמצב היום שיש ב"ה מעט חולים ורוב החרדים לדבר ה' שומרים את ההוראות, אם הוא חבוש במסיכה ומוסיף אף ללבוש כפפות בעלייתו לתורה אין לו ממה לחשוש, ואם קראוהו לעלות לתורה יעלה והתורה תגן בעדו.

האם יש לחבוש את המסכות קודם על אוזן ימין ואח"כ על אוזן שמאל?

כתב השו"ע (ס"ב ס"ד) ינעל מנעל ימין תחילה ולא יקשרנו, ואח"כ ינעל של שמאל ויקשרנו ויחזור ויקשור של ימין, ומבאר המג"א (בסק"ג) דהטעם שנועל נעל ימין תחילה הוא משום שמצינו בתורה שהימין חשוב תמיד לענין יד ורגל וכל הדברים שמקדימים ימין לשמאל, והטעם שקושר את שמאל תחילה ביאר הב"י דכן מצינו שנתנה תורה חשיבות לקשירה בשמאל שכן קושר עליה תפילין של יד (עי' מ"ב סק"ח וסק"ו).

אך בהגהת הרעק"א על השו"ע כתב בשם ספר עמק המלך טעם אחר לקשירה בשמאל תחילה, עפ"י מה שדרשו חז"ל בחולין (פ"ט ע"א) דבשכר שאמר אברהם "אם מחוט ועד שרוך נעל" זכו בניו לב' מצוות, חוט של תכלת ורצועות של תפילין, וכיון שזכו לתפילין על אמירת "עד שרוך נעל" ניתנה חשיבות לקשירת נעל בשמאל כתפילין, ובלבוש (ס"ב ס"ד) הביא שני ביאורים אלו כטעם לקשירת נעל שמאל תחילה.

והנפק"מ בין הטעמים היא האם ענין קשירה בשמאל תחילה היא רק במנעלים או בכל סוגי הלבוש, וכגון כפפות הנקשרות, דלפי הטעם של המג"א דקשירה בשמאל זה ענין של חשיבות כתפילין א"כ זה שייך בכל אופן של קשירת בגד, אך לפי הטעם שמשום 'שרוך נעל' זכו לתפילין אי"ז שייך אלא בקשירה של שרוך נעל ולא בשאר הדברים, ויש להאריך בזה.

טעה בברית וקרא לבנו 'יהודה אהרן לייב', האם נקבע שמו כן?

מעשה שהיה בשמחת ברית בברכפלד, שעקב מגפת הקורונה והצורך לשמור על ההנחיות המחמירות, כאשר הגיע המברך לויקרא שמו בישראל התבלבל אבי הבן ואמר 'יהודה אהרן לייב' כשבכונתו לקרוא ע"ש מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ורק לאחר הברית שם המוהל לב לכך ושאלו על שם מי קראת את התינוק ואמר לו שלא קרא את השם נכון, ויש לדון האם אכן נקבע שם התינוק כן, ונפק"מ לענין הכתובה וכדו', או שסדר השמות אינו מעכב?

והנה זה ברור דאם כל שם הוא שם נפרד אין זה משנה סדר השמות, וניתן לקרוא לו 'אהרן יהודה לייב' כשאר המוני הילדים שזוכים לשאת את שמו של קדוש ישראל מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, אלא שידוע שהחזו"א הק' כבר אמר שאין מושג כזה של מספר שמות, אלא הכל הוא שם ארוך אחד, וא"כ שמו הארוך נקבע כיהודה אהרן לייב, ולא כסדר שמותיו של מרן זצ"ל.

אלא שכיון שברור דאותו אב חפץ לקרוא לבנו ע"ש מרן זצ"ל יש כאן 'אומדנא דמוכח' שכך הוא שמו וכל מה שאמר זה רק מחמת טרדו והיסח דעתו.

ומעשה שהיה עם הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל ראש ישיבת חברון שכובד באמירת הברכות בברית לנכדו בן הגאון רבי אברהם פרבשטיין זצ"ל, וכשהגיע לאמירת 'ויקרא שמו בישראל' אמר לו אבי הבן, 'משה מרדכי' ע"ש הסבא הגאון רבי משה מרדכי פרבשטיין חמיו של רבי יחזקאל, ורבי יחזקאל שלא היה מסוגל להוציא מפיו את שמו של חמיו ללא תואר, אמר ויקרא שמו בישראל הרב משה מרדכי, ולאחר הברית התחיל פולמוס האם נקבע שמו של הרוך הנימול כהרב משה מרדכי, או ששמו מתחיל מאחרי "הרב", ולמעשה אמרו החכמים שיש כאן 'אומדנא דמוכח' שלא התכוין לקרותו כך, אלא נמנע מלקרות את שם חמיו ללא תואר והשם מתחיל מאחרי "הרב".

ולמעשה לבקשת האברך שאלתי כן את גאון ישראל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר שהסדר כאן אינו מעכב, ושמו הוא 'אהרן יהודה לייב'.

ואמנם גבי חבישת מסיכות אין כאן נידון של קשירה, אולם יש לדון כאן מצד 'ימין תחילה', האם יש לחבוש את המסיכה קודם על אוזן ימין ואח"כ על אוזן שמאל.

והנה בשו"ע כתב את הדין של ימין תחילה דוקא גבי מנעל, ולא הזכיר שאר מלבושים כגון חולצה ומכנסיים, אך במ"ב שם (בסק"ד) כתב בשם ספר הכוונות להאריז"ל "טוב שישים שני צידי המלבוש ביד ימינו וילבש הימין ואח"כ השמאל, ויכון כי הכל נכלל בימין ומן הימין בא לשמאל", וכן המ"ב שם (בסק"ז) כתב דכשהוא רוחץ וסך, ירוחץ ויסוך ימין תחילה, ואם סך כל גופו יקדים את הראש תחילה מפני שהוא ראש לכל האיברים.

ונראה דדוקא במלבוש שמיועד לימין ושמאל כגון חולצה יש להקדים את לבישת הימין תחילה, דבכך שמקדים את יד ימינו מחשיב את הימין על השמאל, אבל מסיכה שאיננה מיועדת לאוזניים, אלא היא רק נתפסת בהם בשביל הגנת הפנים, בזה אין ענין להקדים את אוזן ימין לשמאל, שהרי בפנים אין שייך ימין ושמאל, ולכך יכול ללבוש את המסיכה מכל צד שירצה.

ולפי"ז נראה דבסוודר שאין לו שרוולים הנקרא אפודה, אין ענין להכניס את יד ימין תחילה, כיון שהבגד אינו מיועד לימין או לשמאל שהרי אינו מלבוש לידים אלא לגוף, ולכך יכול להלבישו מאיזה צד שירצה.

ושוב ראיתי שבספר 'דעת נוטה' (ח"א קלד) נשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א שאלה – 'בדין קדימה ימין בסדר הלבישה, האם זה נוהג גם בבגד שאין לו שרוולים אלא חורים להכניס את הידים? והשיב, יתכן.

ובמקורות וביאורים שם ביארו "רבינו שליט"א נסתפק בזה, דיש מקום לומר שמאחר ומעלת קדימת ימין היא בזה שהימין לבושה תחילה ממילא זה לא שייך בבגד ללא שרוולים שלבישתו היא על הגוף ולא על היד, ומ"מ יש לדון שדין זה שייך אף בבגד זה מצד אותו מקצת שצד ימין לבוש בו תחילה, ובלא"ה יש לומר

שיש לכבד את צד ימין תחילה לסדר אותו מה שצריך דלעולם יש לעשות את מעשה ימין תחילה, עכ"ד.

המתאמצים יצליחו!

רש"י הראשון בפרשת בהעלותך מביא את דברי חז"ל 'למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות, הרמב"ן כבר מאריך מה היה חסר לאהרן, הרי לאהרן הכהן היה את כל עבודת המקדש, וכי היה חסר לו גם את עבודת הנשיאים, יש על זה אריכות דברים, אבל דבר אחד אנו רואים **שלעולם אסור לאדם להיות שבע ברוחניות**, האסון הכי גדול הוא שהאדם מרגיש שהוא כבר לא רעב, שיש לו די רוחניות, מאותה שניה מגיעה הנפילה, ולכן תלמיד חכם נקרא תלמיד ולא רק חכם כי אוי לאותו ת"ח שחושב שהוא כבר חכם **אנחנו לעולם תלמידים**, ויש לזה רמז שכל מסכת מתחילה מדף ב. לרמז לאדם שאם אתה חושב שאתה יודע הכל תמיד חסר לך דף, ולכן חלשה דעתו של אהרן כי הוא לא יכל לותר על שום מעלה רוחנית שיש בעולם, אמר לו הקב"ה, "חייך", אומר רבי דן סגל, מה זה חייך, **אם זה עולה לך בחיים שלך גדולה משלהם**, כשאדם רוצה, כשאדם מבקש, זה מעלה גדולה, אבל אם הרוחניות עולה לו בחיים, הוא יגיע לפסגה, וכמו שכתוב בספרים הקדושים, **שלמתאמצים יש דין אחר**, יש כאלה שלומדים טוב ועובדים את ה', אבל יש כאלה שמתאמצים יותר, **מי שמתאמץ מעבר לרגילותו בזמן קצר הוא יכול להשיג את מה שאחרים לא משיגים בהרבה זמן**.

כשלימדתי בישיבת ברכת יצחק באור יהודה, למד שם בחור שאביו היה מהקרובים ביותר למרן הרב שטיינמן, ופעם אחת הוא אמר למרן זצ"ל שאני משקיע בתלמידי מעל היכולת, אמר לו הרב שטיינמן אתה מכיר אדם שעושה מעל היכולת? וכי יש דבר כזה? **אתה בכלל יודע מהי היכולת של אדם אחד**, אפשר לומר אולי שהוא עושה יותר מאחרים, אבל לא מעל היכולת, פעם הגיע האדמו"ר בעל השפע חיים מצאנז לאיזה גביר כדי לאסוף כסף למוסדותיו, אמר לו הגביר אני מצטער העסקים שלי בשפל אבל אני יתן לרבי כמה שאני יכול, הרבי התחיל לבכות, ואמר אם תתן כמה שאתה יכול אני מפסיק עכשיו את הגבייה, אין לי צורך בעוד כסף, אבל תתן באמת כמה שאתה יכול ולא כמה שאתה חושב שאתה יכול, ובאותו ענין אמר לי פעם הרב שטיינמן שאם הגבירים בארה"ב היו נותנים רק את המעשר שלהם לא היינו צריכים לקבל כאן אגורה מהמדינה בא"י, ומדוע הם לא נותנים כמו שראוי שיתנו כי הם חושבים שהם לא יכולים, עכ"פ זהו יסוד היסודות, אם זה עולה לך בחיים, שלך גדולה משלהם, מי שלא מניח לעצמו ברוחניות, והוא כל הזמן רעב ורעב, הוא יגיע לדרגות גבוהות.

הגמ' מספרת על רבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה בגיל עשרים ושמונה, והיה עובד אדמה בשדות אביו שהיה עשיר ונכבד והיו לו קרקעות רבות, ויום אחד ראה אותו אביו בוכה, ואמר לעצמו בטח העבודה הזו קשה לו, והעבירו לעבודה קלה יותר, אך למרות זאת הוא שוב ראה אותו בוכה, ולכן קידם אותו הלאה, אך זה לא עזר והוא שוב ראה אותו בוכה, שאל אותו למה אתה בוכה, אמר לו אני רוצה ללמוד תורה, וכך זה המשיך והמשיך עד שהגיע אליו אליהו הנביא, ואמר לו ללכת ללמוד תורה בירושלים אצל רבי יוחנן בן זכאי, וזה דבר מופלא ביותר, אתם יודעים מי זה היה רבי יוחנן בן זכאי? באיזה דרגות נשגבות שאי אפשר לתאר הוא היה, כיצד אליהו הנביא שולח חקלאי בן עשרים ושמונה בור ועם הארץ שלא יודע עדיין קרוא וכתוב ללמוד בשיבה הטובה ביותר אצל האדם הענק ביותר? הרי לפחות בשלב ראשון הוא היה צריך לשלוח אותו ללמוד אצל מלמד תינוקות קצת אב, ואח"כ חומש, משנה, וכך לאט לאט הוא יתקדם, אך ישר לשלוח אותו לפיסגה? התשובה היא שזה עלה לו בחיים, הוא היה כמו רבי עקיבא, בוכה, מתאמץ, ולא מותר, **הוא החליט שהוא רוצה ללמוד תורה בכל מחיר**, ולכן הוא מתאים ללמוד במקום הטוב ביותר, כי מי שמתאמץ יצליח.

ולא יאומן לאיזה דרגות גבוהות הוא הגיע, כתוב במדרש על הפסוק 'כי אלוקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה', שהקב"ה הראה למשה את רבי אליעזר בן הורקנוס עוסק בתורה, ואמר לו תראה איך בני רבי אליעזר אוהב את התורה, עד כדי כך שהתורה מרמזת עליו במילים 'ושם האחד אליעזר', וכ"ז למה, כי חייך, אם זה עולה לך בחיים אתה שם, **אף אחד לא יוכל לעצור אותך**, אני זוכר שלמדתי בישיבה מי שהצליח זה היה העקשנים, החברים העילויים שהיו איתי בוועד אמרו לי שהם לא מאמינים לאיזה דרגות הגיעו אותם בחורים שהתעקשו והתאמצו ולא ויתרו, ורבי אליעזר הלך ללמוד תורה על אף שהוא ידע שהוא עלול לשלם על זה מחיר כבד, אביו היה מקורב למלכות, וכשהלך בנו ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי הוא רצה להדירו מכל נכסיו, אבל בסוף שהוא הגיע וראה לאיזה דרגה הבן שלו הגיע הוא החליט לתת רק לו את כל נכסיו, הקב"ה יעזור שנזכה להתאמץ ולעלות מעלה מעלה בלימוד התורה וקיום המצוות.